

УДК 327(571+477)

ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІНИ ПАРАДИГМИ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ

Кондратенко О. Ю.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин національного авіаційного університету.

Анотація. *Розкрито передумови зміни парадигми світового порядку, які намітилися після силового перегляду Росією українських кордонів з анексією Криму та початку воєнної експансії на південному сході України. Водночас показано сутність нового типу війни, який РФ веде проти Української держави. Дана агресія отримала назву гібридної війни, оскільки у її здійсненні поєднуються найрізноманітніші засоби, зокрема інформаційна війна, тролінг, активні військові навчання поблизу українських кордонів, підтримка сепаратизму та засилля диверсантів. Автор доводить, що Крим для РФ має значення виключно геополітичного плацдарму нарощування своєї воєнної присутності в Чорноморському регіоні. Особливу увагу Росія приділяє південно-східним регіонам України де за участю кремлівських структур було проголошено Донецьку та Луганську народні республіки, котрі вже виразили бажання стати частиною т. зв. «Русского міра» та євразійських економічних структур. Водночас даний регіон геополітично важливий для РФ у енергетичному і технологічному плані щодо забезпечення контролю військово-промислових підприємств та недопущення реалізації програми по видобутку сланцевого газу.*

Ключові слова: *Росія, геополітичний вплив, агресія, експансія, Крим, новий світовий порядок.*

Постановка проблеми. Досить тривалий час існує думка про існування конфлікту геополітичних парадигм на цивілізаційному рівні. Прискорення глобалізаційних процесів чимдалі загострює дане протистояння, заручником якого все більше стає Україна, яка географічно розташована на межі зіткнення інтересів провідних світових гравців. У свій час відомий американський політолог-мислитель С. Хантінгтон прирахував Україну до розколотих держав, оскільки її територією нібито проходить розділова межа Західної(католицької) та Східної (православної) цивілізації. І саме такі держави, на його думку, є найбільш піддатливі конфліктному протистоянню потужних міжнародних суб'єктів. Значимо, що дана парадигма передбачає існування низки цивілізацій, межі яких не завжди співпадають з кордонами держав чи їх коаліційних об'єднань. Зокрема, у С. Хантінгтона межі православної цивілізації не зовсім тотожні кордонам пострадянського чи євразійського геополітичного простору. Автор даного підходу практично виключав повномасштабне збройне протистояння між Росією та Україною, яке може нівелюватися розколом по лінії уніатської і православних частин останньої. Виходячи з цього, С. Хантінгтон більшою мірою прогнозував внутрідержавний конфлікт в Україні, аніж пряме зіткнення з Російською державою. Далі політолог не виключав високу ймовірність розпаду України за чехословацьким або югославським сценарієм [15, с. 39]. Утім, як бачимо, навіть таким іменитим експертам видається досить складно спрогнозувати реальну поведінку Росії щодо одного з найбільших об'єктів геополітичної уваги в сучасному світі. Виявилось, що

причиною внутрішнього соціокультурного протистояння в Українській державі став передовсім зовнішній фактор.

Мета статті – Виходячи з окресленої актуальності, автор статті ставить за мету визначити причини та проаналізувати основні складові російсько-українського конфлікту, котрий набув особливого загострення з початком активних трансформаційних процесів в Українській державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розроблювана автором проблематика вже встигла стати об'єктом пильної уваги як світових ЗМІ так і окремих політологів. Зауважимо, що на даний час поки спостерігається практична відсутність спеціалізованих наукових студій з даної тематики через відверту новизну цього феномену. Все ж, вивченням передумов, прогнозуванням та проблемою визрівання російсько-українського конфлікту досить тривалий час займається ряд вітчизняних та зарубіжних науковців різних галузей гуманітаристики. Зокрема, західна школа політологів щодо вивчення цивілізаційних проблем глобального розвитку та місця в ньому України представлена такими іменами вчених як: Дж. Най, З. Бжезинський, Дж. Шер, А. Аслунд, О. Пар, А. Умланд та ін.

Доволі значну увагу українському питанню в контексті відносин Києва з РФ та євразійськими структурами приділяє російська політологічна наука, серед представників якої назвемо: О. Арбатова, К. Гаджиєва, Ю. Гладкого, В. Дергачова, С. Лузяніна, С. Панаріна, В. Пантіна, К. Сорокіна, Т. Шаклеїну і т. д.

Третьою групою науковців, доробок яких стосується впливу російсько-українських стосунків на світові процеси, можемо вважати вітчизняних науковців, зокрема: О. Волошина, М. Дорошка, І. Дудко, Р. Жангожу, О. Ірхіна, Б. Канцелярука, Г. Перепелиці, О. Потехіна, М. Рижкова, Л. Чекаленко, О. Шергіна тощо.

Основні результати дослідження. Загалом російська агресія проти України у період постреволуційного міжвладдя і нестабільності в лютому березні 2014 р. стала фактом геополітичного вододілу, у якому ряд експертів убачає точку відліку ревізії старого світопорядку, а головними модераторами цього процесу вважаються РФ і КНР. Захоплення Кримського півострова стало безпрецедентним явищем силового перегляду кордонів в європейському сьогоденні. Як пише провідне німецьке видання *Der Spiegel*: «анексувавши Крим Москва перевернула з ніг на голову світопорядок, котрий був встановлений після закінчення холодної війни» [12]. Зокрема, у виданні відзначається, що ситуація після таких кроків Росії виглядає більш небезпечною аніж за часів радянсько-американського протистояння. Безпосередню участь військових у кримській операції зрештою визнала РФ у офіційній риториці вищих її представників та після відповідного указу Держдуми про входження АРК до Росії на правах нової федеративної одиниці. За безпосередньої підтримки російської армії парламент АРК був захоплений представниками партії «Русское единство», рівень підтримки якої, навіть в цьому регіоні, не перевищував 3%. Як і РФ так і вказана організація у своїх риториці користувалася тезою про право народів на самовизначення. Подальшим кроком анексії став місцевий «референдум» за результатами якого майже 97% населення АРК проголосувало за приєднання півострова до РФ, проте соціологічно доведено, що реальна підтримка зміни статусу Криму склала не більше 30% громадян. Тим більше такого змісту плебісцит суперечить українській Конституції, за якою референдум може відбуватися виключно на всій території держави. Отже, Крим приєднаний до Росії всупереч всіх міжнародних норм, що дає підстави говорити про окупацію частини української території.

Перегляд і зміна кордонів суверенної Української держави шляхом анексії Кримського півострова із подальшим нагнітанням ситуації у південно-східних регіонах стали справж-

нім викликом, який Росія кинула Західному світові. Адже після завершення Другої світової війни в європейській історії відсутні випадки насильницького відторгнення територій суверенних держав. Прецедент до корекції геополітичної парадигми РФ постав у контексті захисту співвітчизників за кордоном, кількість яких складає близько 25 млн. осіб. Ряд аналітиків у таких діях Росії не випадково вбачають розв'язання Четвертої світової війни (вважаючи при цьому, що Третьою світовою війною була холодна війна – О. К.), а поведінку кремлівського керманіча часто порівнюють із діями Гітлера кінця 30-х рр. Можна погодитися із подібною оцінкою міжнародної ситуації, адже світовий конфлікт фактично розпочався ще до кримських подій, а інкорпорація частини української території лише підтвердила наміри РФ «рухати» кордони на захід силовим шляхом.

Кремль у своїй геополітиці багато в чому керується принципом політреалізму свого відомого євразійця О. Дугіна, що ґрунтується на ідеї «Русского міра» та побудові нового геостратегічного утворення під назвою «Євразійський союз». Ключове місце у майбутньому євразійському просторі відводиться Україні або ж її південно-східним регіонам. Спільний цивілізаційний простір покликаний базуватися на «трьох стовпах»: православ'я, російська мова та спільна історична пам'ять. Тому встановлення контролю над колискою православ'я – Києвом, є для Росії принциповим питанням. Адепт російського євразійства, який є радником В. Путіна і водночас професором МДУ, закликав президента діяти рішучіше по відношенню до України з метою відвернути, таким чином, загрози краху і повного розпаду Росії. Водночас ще один радник російського президента С. Глазьев, з подачі того ж таки О. Дугіна, навіть закликав Кремль до нанесення повітряного удару по українським військам з аргументом не допустити відвоювання Криму. Схоже на те, що задля досягнення даної цілі Кремль вдаватиметься до всіх доступних йому засобів, адже за словами З. Бжезінського, без збереження контролю над Україною Росія не зможе претендувати на роль євразійської імперії [8].

Останнім часом дії РФ викликають занепокоєння у Заході відносно безпеки Прибалтійських країн, Румунії та Польщі. Саме цим пояснюється активізація маневрів збройних сил НАТО в Східній Європі. Альянс намагається вибудувати більш агресивну стратегію створення ризиків для Росії у ключі дотримання обов'язків перед східноєвропейськими країнами. Дедалі очевидніше, що Чорноморський регіон як і Україна стає полем активного протистояння США та РФ, а Крим і Румунія вже виконують функцію опорних пунктів морської геополітики. Зокрема, модернізація військово-морських сил Румунії та розміщення ВМФ США створює додаткові загрози російському флоту, на що РФ і далі проводитиме свою дестабілізаційну політику по відношенню до України. Також відповіддю на кількісне збільшення присутності натівських військ було проведення Росією власних навчань у Калінінградській області. Ще одним кроком РФ щодо демонстрації своєї сили стали періодичні польоти російських літаків дальньої авіації поблизу Аляски [14]. Такий стан міжнародного порядку, котрий демонструє впевнену динамізацію з тенденцією до трансформаційних змін, дає право на припущення початку нового глобального протистояння в епіцентрі якого опинилася Україна.

Як відомо, парадигма сучасних війн повністю суперечить російській геополітичній поведінці, оскільки передовсім полягає не у захопленні нових територій, а боротьбі за перерозподіл ресурсних, фінансових та інформаційних потоків і встановленні контролю над людським інтелектуальним капіталом. Тим не менш Росія обрала саме імперську експансію, що може бути свідченням консерватизму зовнішньополітичного розвитку та повернення до геополітики позаминулих століть. Підтвердженням тому є прагнення встановити контроль над пострадянським/російсько-імперським простором у рамках нового євразій-

ського формату. Хоча РФ на словах постійно відкидає відродження нової трансрегіональної імперії, постійний політичний тиск, енергетичний шантаж, або ж гібридна воєнна агресія по відношенню до пострадянських країн, які прагнуть обрати альтернативний шлях зовнішньополітичного розвитку є повним тому запереченням. З цього видно, що євразійська теорія сучасної Росії перестала бути просто теорією, оскільки Кремль почав її втілення на практиці вже не через створення ефемерних євразійських інтеграцій, а шляхом військової територіальної експансії.

Приблизно з середини ХХ ст. починають втрачати свою актуальність дії держави, спрямовані на територіальне розширення, а імперський дух із джерела багатств поступово перетворився на справжній тягар, що зрештою й стало поштовхом до початку краху колоніалізму. Більше того, з появою новітніх технологій та нових суб'єктів міжнародних відносин на кшталт ТНК, у сучасних країн з'явилася можливість для нарощування капіталу без захоплення чужих територій [2].

Донедавна здавалося, що жоден із потужних геополітичних гравців не стане вдаватися до брутальних територіальних претензій хоча б тому, що Будапештським меморандумом США, Британія та Росія гарантували територіальну цілісність Україні після добровільної відмови від третього у світі ядерного потенціалу. Підтвердженням слугують негласні правила гри у відносинах між глобальними суб'єктами світової політики, які зовсім не прагнуть збройного протистояння у контексті відстоювання своїх геополітичних інтересів. Важливим є той факт, що практично всі названі світові держави інвестували досить значні фінансові капітали в Україну і здавалося б зовсім не бажають дестабілізації політичної ситуації в державі. Також суб'єкти-модератори багатопольярного світу однаково зацікавлені в українській ГТС, аграрному секторі, залізничній та морській інфраструктурі. Приміром, у РФ і Китаю збігаються інтереси щодо логістичного проекту в Криму на постачання російських енергоресурсів до КНР через кримський порт. Попри все РФ намагається домовитися зі США відносно застосування механізму геополітичного обміну сфер особливих інтересів за рахунок таких держав як Україна, Сирія, Іран. Нагадаємо, що саме боротьба провідних гравців за вплив відобразилася у локальних конфліктах – сирійського, а тепер вже українського. Отже, порушення балансу інтересів провідних держав все більше призводить до конфліктності та зламу існуючого світового порядку [4]. Поки що жодна зі сторін не готова йти на поступки в українському питанні. Росія, здебільшого, настоює на зміні Конституції України та її федералізації, у той час як США і ЄС, включивши всі дипломатичні механізми вимагають від Кремля відведення військ від східних українських кордонів та припинення постачання найманих бойовиків у Донбас [7]. Нині США намагаються стояти на варті світового порядку та контролювати ситуації у всіх регіонах, зокрема і євразійському, ризикуючи зіткнутися з різного роду викликами. За словами американського геополітика З. Бжезинського: «Яким би не було майбутнє, розумно зробити висновок про те, що американське верховенство на Євразійському континенті зіткнеться з різного роду хвилюваннями і, можливо, з окремими випадками насильства» [1, с. 74]. Таким чином, варто вже говорити про недосконалість гіпотетичних висновків згаданого С. Хантінгтона про зіткнення цивілізацій та виникнення конфліктів між різними державами унаслідок останніх. У свою чергу загострення ситуації в Україні є радше свідченням конфлікту інтересів провідних центрів сили, а не їх протистояння по лініях між цивілізаційних розколів.

Україна для РФ залишається ключовим геополітичним суб'єктом і тому не випадково остання більш ніж будь-який з названих геополітичних гравців зацікавлена у збереженні статус-кво у зоні своєї особливої відповідальності. Апробованим механізмом такого

впливу залишається етнічне питання захисту росіян, які проживають або опинилися за межами своєї батьківщини після краху СРСР [9]. Саме з цим пов'язується проблема штучності кордонів нових незалежних держав, які сформувалися у ході становлення СРСР, що стало зрештою наріжним каменем нестабільності пострадянської етнічно-територіальної спадщини. Тому, окрім формування євразійських економічних об'єднань не менш принциповим завданням для В. Путіна є збирання воедино всіх росіян та російськомовних громадян у межах так званого «Русского міра». Задля досягнення цієї мети Держдумою РФ у свій час було прийнято два закони, які дають юридичну основу для захисту співвітчизників за кордоном аж до використання російських військ за межами РФ. З іншого боку, певний час вбачався навіть деякий позитив у розпаді Радянського Союзу, наслідком чого стало нібито позбавлення етнічного баласту неслов'янських народів. Проте, скинення такого «етнічного тягаря» не сприяло покращенню ситуації, оскільки відомо, що Росія вже невдовзі зіткнулася з проблемою мігрантів з Кавказу та Центральної Азії, що суттєво змінюють духовно-етнічну її картину. Саме тому, наприкінці 90-х рр. представниками різних політичних течій активно пропагувалася ідея приєднання до РФ територій з компактним проживанням представників російського етносу. Зокрема, актуальним залишається питання включення Південного Сибіру (Північні області Казахстану) та повне приєднання Білорусі, фактичний процес якого завершився у 2000 р. Особливе місце у програмі створення російської національної імперії відводилося інкорпорації Південно-Східних територій України. Механізм приєднання останніх мав включати два етапи: шляхом активізації підтримки російського й російськомовного населення у цих країнах із синхронним просуванням моделі їх федералізації та подальшим наданням таким територіям широкої автономії. Крім того, передбачалося також створення Таврійської Русі (за рахунок АР Крим) та Російської Південно-Сибірської Республіки через підтримку сепаратизму тієї частини населення України та Казахстану, яке не сприймає національної ментальності цих держав [11]. У ході модернізації своєї геополітичної стратегії РФ дедалі активніше розігрує національно-етнічну карту у Прибалтиці де проживає значний відсоток росіян, адже не випадково, що фактично одразу після анексії Криму в Кремлі заговорили про необхідність захисту етнічних росіян в Латвії та Естонії, частка яких складає в цих країнах біля 25% населення. Активізація комунікацій зі своїми співвітчизниками у країнах Балтійського регіону кремлівське керівництво здійснює через Калінінградську область шляхом сприяння отримання російського громадянства через видачу паспортів РФ. Всі перелічені константи стали великою прелюдією до початку експансії РФ в Україну, яка набуває дедалі відвертішого характеру після самоусунення президента В. Януковича.

Отже, Росія вдавшись до механізму захисту співвітчизників за кордоном, проводить процес збирання територіальних уламків компактного проживання росіян на кшталт Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії, а нині й південного сходу України. Особлива геополітична ситуація склалася з Калінінградською областю, що має статус ексклаву де переважаючу більшість населення складають росіяни. Тому РФ дедалі активніше реалізує програму підтримки співвітчизників Прибалтики, а значить не випадково експерти висловлюють побоювання відносно подальшого розширення зони експансії за рахунок даного регіону.

Першочерговим завданням сьогодні для РФ залишається будь-що залишити Україну у полі свого геополітичного впливу. Напередодні Кремль де-факто розпочав війну проти Києва під приводом захисту росіян, які складають біля 17% від загальної кількості населення України. Вже тривалий час московськими керманічами масується міф про недостатню юридичну захищеність російських співвітчизників, які нібито постійно піддаються

утискам культурно-соціального характеру з боку українських право радикальних сил. Саме звідси бере витoki масове отримання російського громадянства, постійне підняття питання щодо надання статусу російській мові як другій державній, репрезентація програми сприяння міграції та працевлаштування росіян на великій батьківщині тощо. Надто популярною тезою Кремля стала розколотість російського народу кордонами нових незалежних держав. Переважно цим і пояснюється риторика В. Путіна відносно того, що російський є найбільш розділеним народом серед пострадянських етносів, а також щодо несправедливої передачі більшовиками південного сходу України у 20-х рр. та Криму в 1954 р. Зважаючи на це Москвою за участю спецслужб був розроблений план підтримки створення номінального державного утворення під назвою Новоросія за рахунок південно-східних регіонів України. Існує припущення, що саме Новоросія у перспективі покликає забезпечити сполучення РФ з Придністров'ям та створити сухопутну комунікацію з Кримом. У підсумку це означало б відмежування України від моря, перетворення її на виключно сухопутну державу, поновлення Росією контролю над всіма портами та виходами до Чорного й Азовського морів, якими вона володіла за часів СРСР [6].

Новітній тип агресії проти України розцінюються експертами як гібридна війна. Адже на даний час важко підібрати дефініцію, яка б чітко виражала сутність такої поведінки великої держави по відношенню до свого суверенного сусіда. Відтак, досить складно назвати російську агресію суто інформаційною війною, оскільки у ній окрім інформаційно-пропагандистської проглядається ще й економічна, енергетична та військова складові, помножені на використання диверсантів і військових найманців. Воєнний чинник полягає також у стягуванні російських збройних сил до східних українських кордонів у поєднанні з активним проведенням бойових навчань та маневрів поблизу українських кордонів. До того ж встановлено, що рік тому Росія розпочала створення елітних спецпідрозділів, покликаних діяти за кордоном з метою нейтралізації потенційних супротивників.

Зважаючи на розмаїття методів, використовуваних РФ у гібридній війні, провідним інструментом досягнення російських цілей в Україні залишається інформаційний. Агресивна інформаційна кампанія Росії значно активізувалася із загостренням київських подій у листопаді 2013 р. Таку агресію з боку Росії можна розцінювати не інакше як кампанію, спрямовану на підрив легітимності дій спочатку опозиції, а незабаром і нової української влади. Дискримінація останньої відбувається з допомогою масування у ЗМІ ряду епітетів на кшталт: «бандерівці», «хунта», «кліка», «фашисти», «неонацисти», котрі перетворилися на своєрідні кліше, використовувані у свій час геббельсівською пропагандою. Одночасно, Росія намагається вести інформаційну війну проти України по всьому світові через такі канали як «Russiatoday», низку європейських медіа та Інтернет-мережу. Причому, останнім часом європейський інформаційний простір наводнюється матеріалами маніпулятивного змісту, більш відомими як проросійські тролі. Останні активно розміщуються у вигляді коментарів на сайтах місцевих видань, на кшталт The Guardian, та появи відповідних статей у соціальних мережах. Вважається, що організаційним ресурсом такої пропаганди на Заході є російські фінанси, за які Кремль винаймає лобістів, експертів та цілі PR-компанії. Конвертація таких матеріалів здійснюється з метою підриву іміджу та дискримінації України, представники якої нібито отримали повноваження у результаті збройного перевороту. Не менш важливим завданням є репрезентація дій української армії у Донбасі як каральних операцій [3].

З точки зору американського вченого Н. Спайкмена, який є автором відомої геополітичної концепції дугової землі «Rimland», вихід до моря і створення військово-морських

баз по периметру Євразії дає значні переваги великій жертві над супротивником. Задля цього Росія як євразійська держава поспіль багатьох років відстоює своє монополічне право на вихід до Чорноморського і Балтійського регіонів задля здобуття відносної переваги над морськими державами. Доволі значна кількість геополітичних концепцій відводить особливу роль Криму. У даному контексті одним із завдань агресивної геополітики В. Путіна є встановлення надійного контролю над Чорноморським басейном. Тому Крим може слугувати РФ своєрідним геополітичним плацдармом для забезпечення подальшої морської експансії. До того ж з розширенням існуючих військово-морських баз частково пов'язується різке зростання російського воєнного бюджету. Анексія Криму може бути необхідною РФ передусім для повноцінного відновлення статусу військово-морської бази часів СРСР. Не виключено, що поступово буде відбудована військова інфраструктура, зокрема база для підводних човнів, відома як Балаклавська бухта, а з часом тут може з'явитися сітка новітніх російських ППО та ПРО, що імовірно стане відповіддю на плани США відносно розміщення аналогічних систем у Східній Європі. Також російська військова доктрина передбачає розташування в Криму бази стратегічних бомбардувальників. На цьому фоні досить логічно виглядає заява російського очільника МЗС С. Лаврова своєму американському колезі Дж. Керрі стосовно надзвичайної важливості Криму для РФ, який він порівнював зі значенням Фолклендських островів для Британії. Останнім часом півострів має всі ознаки перетворення з туристичного регіону на мілітаризований і зрештою Росія намагатиметься чимдалі активніше трансформувати Крим у «непотоплюваний авіаносець» Чорного моря. Водночас, втрата Криму є значним геополітичним ударом по Україні, що зводить її вплив у Чорноморському регіоні практично до нуля та знижує статус регіонального гравця. Анексія Криму РФ стала логічним продовженням нарощування її присутності в Чорноморському регіоні, адже після встановлення контролю над Абхазією й Кримом її вплив на Чорне море став порівняний з радянським. До того ж Україна значно втратила вплив на Азовське море, вхід в акваторію якого тепер практично контролює РФ. Сюди також варто додати повну втрату Україною контролю над Керченською протокою, втрату військово-морської бази та вплив на аналогічну базу МВФ Росії у Севастополі, що також позбавило Україну додаткових фінансових вигод. Тепер Російська Федерація контролює величезну частину узбережжя Чорного моря, починаючи від гирла грузинської річки Інгури, що на кордоні невизнаної Абхазії – закінчуючи західним мисом Кримського півострова Тарханкут. Таким чином, Україна потрапила в геополітичне оточення Росії та її фактичних союзників – Білорусі і Придністров'я [8].

Не меншу увагу Кремль приділяє Одесі як ще одному ключовому портовому місту в регіоні, а також Одеській області в цілому як важливій ланці сполучення з Придністров'ям та Чорноморським басейном. Зрештою цим можна пояснити також спроби дестабілізації у цьому регіоні на травневі свята у т. ч. й за участю представників того ж таки Придністров'я.

Причини такої поведінки РФ, пов'язаної з військовою агресією проти України, яка вже стала наслідком перших територіальних втрат, є найрізноманітнішими. Не дивлячись на те, що анексія Криму та дестабілізація Донбасу принесла РФ більше фінансових проблем аніж вигод, пов'язаних з облаштуванням економічно занедбаних регіонів та створенням прецеденту міжнародної ізоляції, південний схід України Кремлю потрібен також з гео економічних міркувань. Тому дане рішення варто розцінювати здебільшого як політичне, а не економічне. Зокрема, Крим для РФ є необхідний у створенні стратегічних перешкод на шляху до здобуття Україною енергетичної незалежності. Цю тезу частково підтверджує захоплення українського Чорноморнафтогазу, до того ж сама анексія півост-

рова дозволила Росії автоматично встановити контроль над чорноморським нафтогазовим шельфом, що тим самим створює додатковий плацдарм у енергетичній геополітиці Росії.

Одночасно з Кримом у сфері особливих геополітичних інтересів РФ опинився південь та схід України – регіон, де розміщені високотехнологічні підприємства, створені ще за радянських часів і від продукції яких в значній мірі залежить російський ВПК. Ще за СРСР Кремль проявляв занепокоєність з приводу перспектив втрати Криму і промислових регіонів сходу України. Фактично одразу після анексії керівництво РФ пообіцяло значне підняття рівня соціальних виплат місцевому населенню, здебільшого задля того щоби на подібний жест відреагували жителі Південно-Східної України. Відомо, що без таких промислових об'єктів як Хартрон (Харків), Південмаш (Дніпропетровськ), Моторсіч (Запоріжжя), Миколаївський суднобудівний завод та низки конструкторських бюро РФ не зможе у найближчій перспективі модернізувати свою армію, на що вже заплановано виділення величезних фінансів. Все це зрештою надто непокоїть представників російського ВПК, котрі активно тиснуть на Кремль з метою розширення експансії на сході України. Загалом, ряд політичних аналітиків сходяться на думці, що РФ просуватиме свій вплив на схід та південь ще й задля отримання пакету володіння вказаними підприємствами [5].

Російська територіальна експансія знайшла своє продовження у підтримці сепаратистських настроїв, терористичних дій та засилля диверсантів у Донбасі. Наслідком проведення місцевих «референдумів» у Донецькій та Луганській областях стало проголошення т. зв. народних республік. Попри все, позиція низки ЗМІ дає підставу припустити, що Росії сьогодні навряд чи вигідною буде інкорпорація надто складного за всіма показниками регіону, яким є український Донбас. До того ж Донбас етнічно є набагато різномірнішим порівняно з Кримом, котрий здебільшого представляють росіяни. Імовірніше за все Росія обере використання перевіреного механізму керованих конфліктів з метою тиску на Київ задля поступок щодо державного устрою України, її нейтрального статусу, прийнятної позиції у газових перемовинах тощо. Загалом для України існує перспектива ризику виникнення територіальної проблеми на кшталт Придністров'я чи Південної Осетії, а поява останніх підвищує ймовірність закриття Києву шляху до євроатлантичних структур чого зрештою й домагається Кремль. У свою чергу наростання радикалізму роздмуханого Росією, свідчить про намір РФ далі розігрувати карту громадянської війни в Україні через штучне протиставлення східних і західних регіонів. Одним із прийнятних для Росії сценаріїв також може бути поширення свого протекторату на ДНР та ЛНР, а у разі їх остаточного відокремлення – включення до майбутнього Євразійського Союзу. Саме таким чином РФ унеможливуватиме вихід України з поля своїх геополітичних інтересів. Черговою причиною зацікавленості РФ у підтримці ДНР/ЛНР/Новоросії є бажання створити хоч якусь буферну зону на випадок вступу до НАТО Молдови та Грузії. Також тут присутнє банальне прагнення Росії примусити Київ не форсувати західний вектор зовнішньої політики. Загалом, РФ через непряме лобіювання інтересів ДНР та ЛНР намагається закріпитися на сході України з метою перетворення цих псевдо республік на плацдарм подальшого свого завуальованого просування на український південь. Не виключне також і заморожування конфлікту на Донбасі, що вкрай не вигідно Україні.

Припустимо, що боротьба Росії за український Донбас, як і частково у випадку з Кримом, зумовлена енергетичною складовою. Адже саме Слов'янськ став однією з перших гарячих точок сходу України, де зосереджені значні запаси сланцевого газу, що можуть у перспективі стати ключовим фактором у позбавленні тотального енергетичного впливу

російського монополіста у особі «Газпрому» та призвести до втрати одного з найбільших газових ринків, яким є Україна. Відомий «Юзівський проект» може у перспективі змінити всю енергетичну картину світу та залишити Росію без європейських ринків збуту газу. Отже реальна мета спецоперації в Донбасі – це встановлення контролю над значними покладами сланцю, які можуть у перспективі дати можливість Україні не лише позбавитися від енергетичної залежності, але й перетворитися у державу-експортера. Не виключено, що у розробку родовищ сланцевого газу Донбасу планують вкладати значні інвестиції ЄС та США. Росія водночас занепокоєна енергетичним проектом по видобуванню газу шляхом спалювання шахтного вугілля, котрий може стати ще одним кроком до підвищення енергетичної незалежності України. Все вищесказане лише підтверджує причини наростання російської присутності на південному сході України [10].

Нарешті активізацію російської експансії в Україну можна розуміти як нагальну потребу утримання на належному рівні владного рейтингу та збереження путінського режиму загалом. З цією метою перед Кремлем постає необхідність здобуття хоча б номінальної перемоги на регіональному рівні, у т. ч. через проведення локальних військових кампаній на зразок грузинської війни, а нині української. Так, за соціологічними опитуваннями, рейтинг В. Путіна після анексії Криму зріс до безпрецедентної межі останніх десяти років і склав понад 70% підтримки [13].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши останні події можемо констатувати, що Україна перетворюється на справжнє поле битви у регіональній холодній війні між провідними гравцями світової політики. Росія ціною величезних економічних втрат намагається утримати Україну у своїй геополітичній сфері впливу, не зважаючи на практичну відсутність шансів на перемогу із Заходом хоча б у силу відсутності потужних союзників на кшталт тих, якими у свій час заручався СРСР. Агресія Росії проти України стала по суті війною за її геополітичне виживання між двома потужними полюсами – ЄС та Китаєм. Одним із ключових завдань Кремля є перетворення України на джерело нестабільності в Європі задля зниження геополітичної уваги Брюсселя щодо надання перспективи її членства ЄС. Адже процвітаюча та європейська Україна, як відомо, може стати справжнім викликом для путінського авторитарного режиму. Саме тому керована нестабільність і подальша дестабілізація України надто вигідна РФ для політичного та економічного ослаблення, а також різкого зниження її інвестиційної привабливості. Ще однією не менш вагомою метою Кремля є позбавлення Києва перспектив енергетичної незалежності після реалізації спільного із Заходом сланцевого проекту.

Список використаної літератури

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска (Господство Америки и его геостратегические императивы). – М. : Междунар. отношения, 1998. 256 с.
2. Дубровский В. Путин и богатство народов: хотят ли русские войны? / В. Дубровский // Зеркало недели. – 2014. – 18-25 апреля
3. Информационная война против Украины: сюжеты, методы, противоядие [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – http://news.liga.net/articles/politics/1041096-informatcionnaya_voyna_protiv_ukrainy_syuzhety_metody_protivoyadie.htm.
4. Как США, Россия, Европа и Китай разделяют тушу Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hvylya.org/analytics/economics/kak-ssha-rossiya-evropa-i-kitay-razdelyivayut-tushu-ukrainyi.html>.
5. Карасев В. Путину нужен юго-восток Украины, чтобы обеспечить сухопутный выход на Крым [Электронный ресурс] / В. Карасев. – Режим доступа: <http://gordonua.com/>

- news/politics/Karasev-Putinu-nuzhen-yugo-vostok-Ukrainy-chtoby-obespechit-suhoputnyu-vygod-na-Krym-14396.html.
6. Крыма мало? Путин заявил, что украинский Юго-восток тоже украли у России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://donetskie.com/novosti/2014/03/18/kryma-malo-putin-zayavil-chto-ukrainskiy-yugo-vostok-tozhe-ukrali-u-rossii>.
 7. Маневры Керри и Лаврова за закрытыми дверями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.liga.net/foreign/politics/1192367-manevry_kerri_i_lavrova_za_zakrytymi_dveryami_obzor_zapadnykh_smi.htm.
 8. Окситюк А. Аннексия Крыма – геополитическая потеря Украины [Электронный ресурс] / А. Окситюк. – Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/06/4/7027774>.
 9. Путин В. Россия и национальный вопрос / В. Путин // Независимая газета. – 2012. – 23 января.
 10. Росія воює на Донбасі не за російську мову, а за Юзівське родовище – там смерть «Газпрому» – ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1513246>.
 11. Савин Д. Образы будущего: о границах Русского государства [Электронный ресурс] / Д. Савин. – Режим доступа: <http://www.novorossia.org/politika/1660-obrazy-budushhego-o-granichax-russkogo-gosudarstva.html>.
 12. Три варианта действий Путина на востоке Украины – Der Spiegel [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.liga.net/foreign/politics/1370332-tri_varianta_deystviy_putina_na_vostoke_ukrainy_der_spiegel.htm.
 13. Украина против России. Плюсы и минусы интервенции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lenta-ua.net/novosti/politika/56268-ukraina-protiv-rossii-plyusy-i-minusy-intervencii.html>.
 14. Фридман Дж. Stratfor: За что сражаются Россия и США в Украине [Электронный ресурс] / Дж. Фридман. – Режим доступа: <http://hvylya.org/analytics/geopolitics/stratfor-za-chto-srazhayutsya-rossiya-i-ssha-v-ukraine.html>.
 15. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : Астрель, 2011. – 571 с.

PROSPECTS PARADIGM SHIFT WORLD ORDER IN THE CONTEXT OF RUSSIAN-UKRAINIAN GEOPOLITICAL CRISIS

Kondratenko O. Yu.

Candidate of historical sciences, Associate professor of International information of institute of International relations of National aviation university.

Abstract. *Exposed prerequisites paradigm shift of world order that emerged after power view Russia Ukrainian borders with the annexation of the Crimea and the start of military expansion in southeastern Ukraine. At the same time show the essence of a new type of war that Russia is against the Ukrainian state. This aggression is called hybrid war because its implementation combines a variety of means, including information warfare, trolling, active military exercises near the Ukrainian border, support for separatism and the dominance of saboteurs. The author argues that the Crimea to Russia has only mentioned geopolitical bridgehead increase its military presence in the Black Sea region. Russia pays special attention south-eastern region of Ukraine where structures with the Kremlin was announced Donetsk and Luhansk National Republic, who has expressed a desire to become part an of the so-called. «Russian world» and*

Eurasian economic structures. However, this region is geopolitically important for Russia in the energy and technology plans for the control of military-industrial enterprises and prevent the program on shale gas.

Key words: *Russia, geopolitical influence, aggression, expansion, Crimea, the new world order.*

Referances

1. Brzezinski Zbigniew Velikaja shahmatnaja doska (Gospodstvo Ameriki i ego geostrategicheskie imperativy) / Z. Zbigniew Brzezinski. – M. : Mezdynarodnyetnosh., 1998. – 256 s.
2. Dubrovskij V. Putin I bogatstvo narodov: hotiatli russkie vojny? / V. Dubrovskij // Zerkalo nedeli. – 2014. – 18 25 aprelia.
3. Informatsionnaya voyna protiv Ukrainy syuzhety metody protivoyadie [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: http://news.liga.net/articles/politics/1041096-informatsionnaya_voyna_protiv_ukrainy_syuzhety_metody_protivoyadie.htm.
4. Kak SSHA, Rossiya, Evropa i Kitay razdelyivayut tushu Ukrainy [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: <http://hvylya.org/analytics/economics/kak-ssha-rossiya-evropa-i-kitay-razdelyivayut-tushu-ukrainyi.html>.
5. Karasiov V. Putinu nuzhen yugo vostok Ukrainy chtoby obespechit-suhoputnyy vyhod na Krym [Electronic resource] / V. Karasiov. – Rezhym dostupa: <http://gordonua.com/news/politics/Karasev-Putinu-nuzhen-yugo-vostok-Ukrainy-chtoby-obespechit-suhoputnyy-vygod-na-Krym-14396.html>
6. Kryma malo Putin zayavil chto ukrainskiy yugo-vostok tozhe ukrali u Rossii [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: <http://donetskie.com/novosti/2014/03/18/kryma-malo-putin-zayavil-cto-ukrainskiy-yugo-vostok-tozhe-ukrali-u-rossii>.
7. Manevry Kerri I lavrova za zakrytymi dveryami obzor zapadnykh SMI [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: http://news.liga.net/foreign/politics/1192367-manevry_kerri_i_lavrova_za_zakrytymi_dveryami_obzor_zapadnykh_smi.htm.
8. Oksytiuk A. Anneksia Kryma – geopoliticheskaja poteria Ukrainy [Electronic resource] / A. Oksytiuk. – Rezhym dostupa: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/06/4/7027774/>.
9. Putin V. Rossiya I natsionalnyj vopros / V. Putin // Nezavisimaja gazeta. 2012. – 23 janvaria.
10. Rossia vojuje na Donbasi ne za rosijsku movu, a za Uzyivske rodovyche – tam smert «Gazpromu» ZMI [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1513246>
11. Savin D. Obrazy budushhego o granicax russkogo gosudarstva [Electronic resource] / D. Savin. – Rezhym dostupa: <http://www.novorossia.org/politika/1660-obrazy-budushhego-o-granicax-russkogo-gosudarstva.html>.
12. Tri varianta deystviy Putina na vostoке Ukrainy – Der Spiegel [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: http://news.liga.net/foreign/politics/1370332-tri_varianta_deystviy_putina_na_vostoке_ukrainy_der_spiegel.htm.
13. Ukraina protiv Rossji. Plyusy i minusy interventsjii [Electronic resource]. – Rezhym dostupa: <http://lenta.ua/novosti/politika/56268-ukraina-protiv-rossii.-plyusy-i-minusy-intervencii.html>.
14. Fridman D. Stratfor: za chto srazhayutsya Rossiya I SSHA v Ukraine [Electronic resource] / D. Fridman. – Rezhym dostupa: <http://hvylya.org/analytics/geopolitics/stratfor-za-cto-srazhayutsya-rossiya-i-ssha-v-ukraine.html>.
15. Hantington S. Stolknovienie tsivilizatsij / S. Hantington. – M. : Astriel, 2011. – 571 s.

ПЕРСПЕКТИВЫ ИЗМЕНЕНИЯ ПАРАДИГМЫ МИРОВОГО ПОРЯДКА В КОНТЕКСТЕ РОССИЙСКО-УКРАИНСКОГО ГЕОПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА

Кондратенко О. Ю.

Кандидат исторических наук, доцент кафедры международной информации Института международных отношений национального авиационного университета.

Аннотация. *Раскрыты предпосылки смены парадигмы мирового порядка, которые наметились после силового пересмотра Россией украинских границ с аннексией Крыма и началом военной экспансии на юго-востоке Украины. Одновременно показана сущность нового типа войны, который РФ ведет против Украинского государства. Данная агрессия получила название гибридной войны, поскольку в ее осуществлении сочетаются самые*

разнообразные средства, в частности информационная война, троллинг, активные военные учения вблизи украинских границ, поддержка сепаратизма и засилья диверсантов. Автор доказывает, что Крым для РФ имеет исключительно значение геополитического плацдарма наращивания своего военного присутствия в Черноморском регионе. Особое внимание Россия уделяет юго-восточным регионам Украины, где с участием кремлевских структур было провозглашено Донецкую и Луганскую народные республики, которые уже выразили желание стать частью т. н. «Русского мира» и евразийских экономических структур. Вместе с тем данный регион геополитически важен для РФ в энергетическом и технологическом плане по обеспечению контроля над военно-промышленными предприятиями и недопущению реализации программы по добыче сланцевого газа.

Ключевые слова: *Россия, геополитическое влияние, агрессия, экспансия, Крым, новый мировой порядок.*